

ПАТЕНТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ПОКАЗНИК ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇНИ

У статті досліджено питання технологічної конкурентоспроможності країни через показник патентного забезпечення, визначено місце України в рейтингу технологічної конкурентоспроможності, показано зв'язок між технологічними впровадженнями та її позиціонуванням у рейтингу, також розроблені пропозиції щодо підсилення конкурентних переваг нашої країни у сфері технологічних впроваджень.

В статті путем аналізу показателів патентного забезпечення досліджені питання технологічної конкурентоспроможності країни. Визначено місце України в рейтингу технологічної конкурентоспроможності, показано зв'язок між технологічними впровадженнями та її позиціонуванням у рейтингу. Розроблені пропозиції щодо підвищення конкурентних переваг України в сфері технологічних впроваджень.

The article is devoted to the investigation of technological competitiveness of the country through the indicators of the patent issues. The place of Ukraine in the ranking of technological competitiveness was determined. Also was showed the relationship between the technological innovation and the position in the ranking. The author makes proposals for improving the competitive advantages of Ukraine field of technological innovation.

Ключові слова: конкурентоспроможність, технологічна конкурентоспроможність країни, інновації, технологічні інновації, патентне забезпечення.

В умовах сьогодення розвиток постіндустріального суспільства потребує нових підходів щодо розвитку конкурентоспроможності країн на світовій арені. Зростає роль інформаційного фактору, що означає загострення конкуренції між країнами саме у напрямі технологічних нововведень у практиці господарювання. Патенти ж захищають право власності на користування такими інноваційними технологіями і, разом з тим, свідчать про технологічну конкурентоспроможність країни. Таким чином тема патентного забезпечення на національному рівні, як індикатора технологічної конкурентоспроможності країни, є особливо актуальною в наш час.

Підвищення національної конкурентоспроможності стало пріоритетом для багатьох країн світу. Даній темі присвячено багато наукових робіт, причому кожна з них орієнтована на аналіз конкурентоспроможності економічних суб'єктів, господарств в цілому або окремим секторам економіки. Поняття «технологічної конкурентоспроможності країни» розкрито в роботах М.Портера, Я.Жаліло [1], Ю.Гончарова [2], неокласиків М.Познера та Р.Вернона [3]. Проте в їхніх працях недостатньо досліджений зв'язок між технологічною конкурентоздатністю економіки та патентним забезпеченням інноваційних технологій як кількісного показника досліджуваної категорії.

З огляду на це, метою статті є дослідження міжнародної технологічної конкурентоспроможності України через показник патентного забезпечення суб'єктів господарювання.

На необхідності забезпечення високого рівня конкурентоспроможності національної економіки як засобу підвищення добробуту суспільства

наголошував М.Портер, який зазначав, що конкурентоспроможність не є самоціллю, вона лише відображає те, наскільки продуктивно використовуються національні ресурси. Дослідник виділяє 6 детермінант конкурентоспроможності: факторні умови (природні ресурси, робоча сила, інфраструктура); умови попиту (обсяг попиту та вимогливість покупців); стратегія фірм, їх структура й конкуренти; підтримуючі та допоміжні галузі; державна політика, яка визначає «правила гри» економічного середовища; випадок: винаходи, непередбачені зміни [1, с.10].

Більше того, ґрунтуючись на рівні розвитку факторів конкурентоспроможності та їх взаємодії, М. Портер виокремлює стадії розвитку конкурентоспроможності країни: на основі факторів, інвестицій, інновацій та на основі багатства. При цьому інноваційна направленість базується на створенні власних технологій та активізації всіх конкурентних переваг країни [2, с.128]. Таким чином, технологічні винаходи є складовою конкурентоспроможності країни, причому найефективнішою.

Серед альтернативних теорій, які визначають конкурентні переваги країн, популярною є неотехнологічна школа: модель технологічного розриву, життєвого циклу, «подібності країн» та ін. Ця наукова течія пов'язує основні переваги із монопольною позицією країни чи фірми-новатора, а оптимальною вважається стратегія інноваційності технологій, що виносить країну на вищій щабель розвитку з-поміж інших націй [3, с.188].

Категорія «технологічні інновації» використана також при складанні Глобального індексу конкурентоспроможності за методологією Світового економічного форуму (СЕФ): «Оснащеність новітніми технологіями» та «Інновації» (точніше, «технологічні інновації») [4, с.17]. Остання складова включає в себе оцінку захисту інтелектуальної власності, а також кількість виданих патентів на інновації.

У розгорнутій характеристиці конкурентоспроможності України Дж.Бланке визначені наступні фактори конкурентоспроможності: макроекономічний розвиток, технологічна конкурентоспроможність, відкритість інституцій, а також закон і корупція. Складовими технологічної конкурентоспроможності країни є:

I. Інновації:

✓ кількість патентів;

II. Трансфер технологій;

III. Інформаційні та телекомунікаційні технології [2, с.124].

Виходячи зі структури технологічної конкурентоспроможності країни, визначеної міжнародними науково-дослідними інституціями, дану категорію можна визначити як здатність національної економіки до ефективного відтворення через генерування, стимулювання та впровадження інноваційно-досконалих технологій, які дають змогу отримати перевагу над конкурентами на світовому ринку.

Якщо провести аналіз рейтингів глобальної конкурентоспроможності в динаміці, можна визначити тенденції щодо показника технологічної конкурентоспроможності для України.

Таблиця 1

Місце України в рейтингах Індексу глобальної конкурентоспроможності СЕФ за 2007-2010 роки [5]

Індекс	2007-2008 рр.		2008-2009 рр.		2009-2010 рр.	
	Місце з-поміж 131 країн	Бал	Місце з-поміж 135 країн	Бал	Місце з-поміж 139 країн	Бал
Глобальна конкурентоспроможність	73	3,98	72	4,09	89	3,90
«Оснащення новими технологіями»	28	0,63	65	3,38	107	4,21
«Інноваційний потенціал»	13	0,18	52	3,4	63	3,11

Як бачимо з табл. 1, позиції нашої країни за параметрами, які стосуються саме технологічної конкурентоспроможності є вищими, аніж загальне місце за усіма параметрами: за параметром «Оснащення новими технологіями» – на 45 позицій вище за загальну оцінку «Глобальна конкурентоспроможність» у 2008 р. (28-ме і 73-тє місце відповідно), на 7 у 2009 р. (65-те і 72-ге місця) і на 18 у 2010 р. (107-ме і 89-те); за інноваційним потенціалом – аж на 60 позицій у 2008 р., на 20 у 2009 р. і на 26 у 2010 р. З цього виходить, що з кожним роком Україна втрачає конкурентні позиції за «Оснащенням новими технологіями» та «Інноваційним потенціалом». Але, якщо проаналізувати ці складові за балами, то протягом досліджуваних років простежується позитивна динаміка: з 0,18 балів у 2008 р. до 3,11 у 2010 р. за «Інноваційним потенціалом». Таким чином, можна зробити висновок, що національна економіка постійно впроваджує технологічні нововведення, підвищуючи цим свою рейтингову оцінку, але водночас інші країни проводять більш інтенсивну інноваційно-технологічну політику, виходячи на кращі позиції у світових рейтингах.

Для того, щоб порівняти динаміку обсягу виданих патентів з позиціями України в рейтингу конкурентоспроможності в категорії «Інновації», проаналізуємо патентне забезпечення високотехнологічних впроваджень у кількісному вимірі.

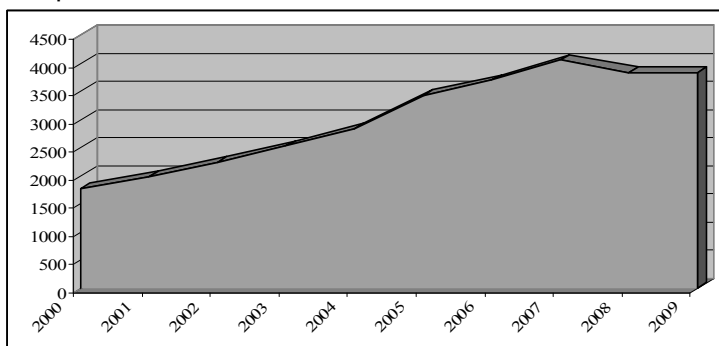

Рис. 1 Обсяг виданих патентів на винаходи в Україні за 2000-2009 роки [7]

Як видно з рис. 1, динаміка обсягу виданих патентів до 2007 р. була позитивною, а у 2008 р. було видано всього 3832 патентів на винаходи, що на 226 менше за попередній рік. Причиною цьому може бути криза, яка вдарила по всіх галузях економіки, включаючи сферу патентування. Це підтверджується і позитивною динамікою в наступному році. Порівнюючи з балами, які були присвоєні Україні в категорії «Інновації» простежується збільшення балу у 2008 р. до 3,40 проти 3,22 у 2007 р., проте зменшення цього показника відбулось у 2009 р. – на 0,29 балів менше (табл. 2). Це дає підстави стверджувати про наявність впливу обсягів патентного забезпечення на ренкінг України в світовому рейтингу конкурентоспроможності, правда, через певний час (приблизно, півроку).

Таблиця 2

Динаміка показників науково-технічних розробок та рейтингових балів за 2004-2009 рр. [5, 7]

Показник	Роки					
	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Науково-технічні розробки, млн. грн.	4112,4	4818,6	5354,6	6700,7	8538,9	8653,7
Конкурентоспроможність України в рейтингах глобальної конкурентоспроможності СЕФ в категорії «Інновації»	3,02	2,82	3,11	3,22	3,40	3,11

Для підтвердження наявності зв'язку між процесом впровадження нових технологій та технологічною конкурентоспроможністю України можна провести кореляційно-регресійний аналіз на основі даних з табл. 2.

Парна лінійна регресія

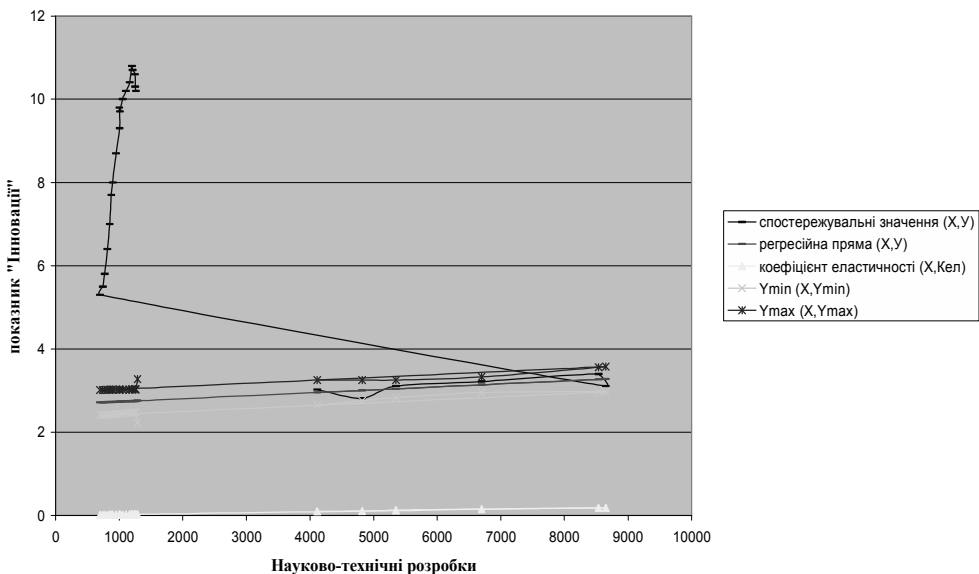

Рис. 2. Кореляційно-регресійний зв'язок між сумою науково-технічних розробок та категорією «Інновації» в рейтингу конкурентоспроможності СЕФ за 2004-2009 роки

У результаті економетричного аналізу можна зробити такі висновки:

- ✓ між обсягом науково-технічних розробок та кількістю балів у категорії рейтингу «Інновації» існує прямий зв'язок;
- ✓ кореляційний зв'язок між ними є лінійним та прямим;
- ✓ на підставі коефіцієнта еластичності можна констатувати, що зміна обсягу технічних розробок на 1% призведе до зміни балу по категорії «Інновації» на цілих 219 %.

Таким чином, при збільшенні обсягу науково-технічних впроваджень на суму 86,5 млн. грн. (на прикладі 2009 р.), Україна отримає в рейтингу «Інновації» 6,81 балів, а цей показник приблизно в 2,5 раз перевищує індикатори нових країн-учасниць ЄС середній бал яких складає 2,7 [5]. А щоб досягти рівня найрозвиненіших країн Євросоюзу, середній бал за інноваціями яких становить 59,3, необхідно витратити в напрямку впровадження нових технологій на 713,7 млн. грн. в рік більше. Це підтверджує ефективність інвестування у науково-технічні проекти, що є дієвим засобом підвищення технологічної конкурентоспроможності національної економіки.

Для підвищення технологічної конкурентоспроможності України слід також звернути увагу на існуючі проблеми у напрямку патентного забезпечення. До основних проблем у сфері патентування господарської діяльності можна віднести: відсутність спеціалізованого патентного суду; недосконалу систему забезпечення виконання законів; недосконалу законодавчу базу; недостатню увагу до питання захисту прав інтелектуальної власності; відсутність належного інформаційного забезпечення; високі прибутки, одержувані від недотримання прав інтелектуальної власності; неефективність діяльності судів і корупцію. У сфері забезпечення розвитку внутрішнього правового поля пріоритет номер один – проведення роботи щодо ліквідації неузгодженостей між окремими нормативно-правовими актами з питань інтелектуальної власності.

Дискусійним протягом тривалого часу залишається питання ухвалення закону про створення Патентного суду України як органу спеціальної компетенції, уповноваженого розглядати спірні питання в сфері інтелектуальної власності в порядку адміністративного судочинства, зокрема питання захисту від недобросовісної конкуренції, пов'язані з правами інтелектуальної власності.

Слід звернути увагу також на питання: охорони комерційної таємниці, включаючи питання ноу-хау; правової охорони раціоналізаторських пропозицій; трансферу технологій (включаючи регулювання питань патентування винаходів за кордоном, питання передачі технологій при виїзді фізичних осіб за кордон); оцінки інтелектуальної власності; а також розробити методичку оцінки вартості прав інтелектуальної власності. Водночас треба зробити акцент на впровадженні сучасних технологій управління процесами охорони інтелектуальної власності. Цьому сприяло б створення

централізованого комп'ютерного банку даних щодо фірмових найменувань, зареєстрованих на території України; впровадження новітніх інформаційних технологій, зокрема щодо патентної бібліотеки громадського користування.

Для захисту прав власників технологічних винаходів та споживачів від недобросовісної конкуренції, пов'язаної з неправомірним використанням товарних знаків та інших об'єктів інтелектуальної власності слід надати Державному комітету стандартизації, метрології та сертифікації України відповідні повноваження для ефективного захисту. Водночас відповідальність за проведення заходів боротьби з недобросовісною конкуренцією не повинна поширюватись на велику кількість відомств. Таким чином функції Держкомстандарту в цій сфері мають обмежуватися захистом прав споживачів і не повинні обмежувати роль Антимонопольного комітету.

У галузі освіти й формування громадянської свідомості ефективним рішенням може стати запровадження розгалуженої системи дистанційного навчання фахівців у галузі інтелектуальної власності за допомогою Інтернет із використанням досвіду Світової організації інтелектуальної власності (СОІВ). Важливо також опрацювати питання щодо ширшого використання можливостей Світової академії СОІВ для підготовки фахівців вищого рівня кваліфікації.

У контексті вдосконалення економічних важелів охорони інтелектуальної власності слід розробити систему економічних стимулів (податкових, кредитних, страхових) комерціалізації запатентованих науково-технічних досягнень. Зокрема актуальним є питання щодо створення Фонду сприяння патентуванню українських винаходів за кордоном, із його частковим фінансуванням із Державного бюджету в рамках окремої статті бюджетних видатків на охорону інтелектуальної власності. У державному бюджеті необхідно передбачити належне фінансування видатків на розвиток інфраструктури охорони інтелектуальної власності, модернізацію технічної бази державних установ цієї сфери та озброєння їх новітніми інформаційними технологіями. Адже, як констатують експерти, недосконала система захисту інтелектуальної власності гальмує розвиток економіки України, зокрема – відлякує інвесторів у наукомістких галузях.

Таким чином фінансування, впровадження ефективних правових, політичних, культурних та економічних важелів управління захистом прав інтелектуальної власності та патентного забезпечення стане запорукою позиціонування України в світі як сильно технологічно конкурентоспроможної країни, що в свою чергу може дати поштовх до подальшого зростання національної економіки та підвищення добробуту громадян.

Список використаних джерел:

1. Жаліло Я.А. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / Я.А.Жаліло, Я.Б.Базиліюк, Я.В.Белінська та ін. / за ред. Я.А.Жаліло. – К.: НІСД, 2005. – 388 с.
2. Гончаров Ю.В. Світ. Європа. Україна: трансформація економіки та інтеграція / Ю.В.Гончаров, Ю.О.Петін, О.М.Сальник. – К.: Знання України, 2007. – 504 с.

3. Кузьмін О.Є. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства: Підручник / О.Є.Кузьмін, Н.І.Горбаль. – Львів: Компакт – ЛВ, 2005. – 304 с.
4. Звіт про конкурентоспроможність України 2009/ Фонд «Ефективне управління». – 2009. – 230 с.
5. The Global competitiveness report 2010-2011 [Electronic Resource]. – Mode of access: URL: <http://gcr.weforum.org/gcr2010/>. – Title from the screen.
6. Annual Report: Ukraine [Electronic Resource]. – Mode of access: http://www.sdip.gov.ua/t/docs/zvit_en9.pdf. – Title from the screen.
7. Державний комітет статистики України. Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт [Електронний ресурс]. - Режим доступу: URL: www.ukrstat.gov.ua. – Назва з екрану.